

Тадија Б. Стефановић

Tadija B. Stefanović

ПРИЛОГ ПРОУЧАВАЊУ МАНАСТИРА ВАВЕДЕЊА У БЕОГРАДУ

АПСТРАКТ: У раду су размотрена питања ауторства цркве и конака манастира Ваведења (1935–1936), вредног остварења сакралне архитектуре у Београду између два светска рата. Ревизијом устаљене ауторске атрибуције, по којој се овај манастир приписује арх. Петру Ј. Поповићу, на основу нових открића истакнут је рад његових правих аутора. Пажња је посвећена неоправдано заобиђеном руском емигранту арх. Ивану А. Рику и његовом сараднику, коаутору Андреју В. Папкову, по чијем је пројекту саграђена манастирска црква. Сагледано је и питање ауторства конака и издвојен је допринос његових пројектаната, арх. Милана Секулића и инж. Озрена Срђановића.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: *атрибуција, манастир Ваведења, Сењак, Београд*

A CONTRIBUTION TO THE STUDY OF THE MONASTERY OF THE PRESENTATION OF THE HOLY VIRGIN IN THE TEMPLE IN BELGRADE

ABSTRACT: The paper presents a discussion on the authorship of the project for the church and dormitory of the monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple (1935–1936), a valuable work of religious architecture in Belgrade between the two world wars. Through a revision of the commonly accepted attribution, according to which the project for this monastery has been considered a work by the architect Petar J. Popović, on the basis of newly discovered information, it is possible to highlight its true authors. Attention has been drawn to an unjustly ignored Russian emigrant, architect Ivan A. Rik, and his collaborator Andrei V. Papkov, according to whose project the monastery church was built. The authorship of the project for the dormitory has also been discussed and light has been thrown on the contribution of the authors of the project – architect Milan Sekulić and engineer Ozren Srdanović.

KEYWORDS: *attribution, monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple, Senjak, Belgrade*

Црква манастира Ваведења Пресвете Богородице¹ изграђена је 1935–1936. године на Сењаку, елитном ободном насељу међуратног Београда, као задужбина угледне добротворке Персиде Р. Миленковић.² Њено подизање и освећење ревностно је праћено у

дневној штампи,³ а историја и архитектура повремено су коментарисани у историографији.⁴ Иако се сврстава у новија остварења београдске сакралне архитектуре, идентитет њеног аутора још увек није прецизно расветљен. Због непримереног конформизма ра-

1 О цркви манастира Ваведења у Београду у: ИАБ, ОГБ, Градски одбор, ТД, 1935, ф 14, 11.

2 Подизање задужбинског храма Персиде Миленковић су 19/6. марта 1934. одобрили патријарх Варнава и Свети архијерејски синод. Парцелу за подизање храма уступила је Општина града Београда. О томе у: ИАБ, ОГБ, Градски одбор, ТД, 1935, ф 14, 11, писмо патријарха Варнаве госпођи Перси Миленковић (Сремски Карловци, јул 6/јун 23, 1935).

3 „Освећење темеља нове цркве на топчидерском брду извршиће сутра Њ. Св. Патријарх“, *Правда*, 11. август 1935, 3; „Освећење темеља нове цркве на Топчидерском брду“, *Полиџика*, 12. август 1935, 5; „Њ. Св. Патријарх г. Варнава осветио је темеље нове цркве на Топчидерском брду“, *Правда*, 12. август 1935, 6; „Кроз месец дана ће Београд добити још једну цркву“, *Полиџика*, 29. април 1936, 11, у даљем тексту („Кроз месец дана“); „Црква на Топчидерском брду довршава се“, *Време*, 6. јун 1936, 11; „Хроника: доказ како се одужује Православљу“, *ГСПП* XVI/18–19 (1936): 397–398; „Освећење цркве на Топчидерском брду“, *Правда*, 23. октобар 1936, 4; „Њ. Св. Патријарх осветио је нову цркву на Топчидерском брду, задужбину г-ђе Персе Миленковић“, *Полиџика*, 26. октобар 1936, 9; „Њ. Св. Патријарх Варнава осветио је нову цркву на Топчидерском брду“, *Време*, 26. октобар 1936, 8; „Задужбина г-ђе П. Р. Миленковић: освећење цркве на Топчидерском брду“, *ГСПП* XVII/28–29 (1936): 637–640; „Одликовање г-ђе Персе Миленковић“, *Полиџика*, 7. новембар 1936, 6; „Слава цркве на Топчидерском брду“, *Полиџика*, 5. децембар 1936, 18; „Прва слава цркве на Топчидерском брду“, *Политика*, 5. децембар 1937, 8; „Слава цркве Св. Ваведења на Сењаку“, *Полиџика*, 5. децембар 1938, 7; „Слава женског манастира на Топчидерском брду“, *Полиџика*, 5. децембар 1939, 10; „Четврта задужбина београдске добротворке. Освећена је нова задужбина г-ђе Персе Миленковић“, *Полиџика*, 3. јун 1940, 16; „Слава манастира Св. Ваведења“, *Полиџика*, 5. децембар 1940, 10; „Хроника“, *ГСПП* XXI/23–24 (1940): 862.

4 Момир Лечић, „Изградња и обнова цркава и манастира од 1920. до 1941. године“, у *Српска православна црква 1920–1970: [сјоменица о 50–годишњици васпоставања српске патријаршије]* (Београд: Свети архијерејски синод СПЦ, 1971), 125;

Зорица Шипка-Ергелашев, „Пера Ј. Поповић: живот и делатност“, *ЗЛУ* 16 (1980): 167, 197, у даљем тексту (Шипка-Ергелашев, „Пера Ј. Поповић“); Амфилохија Радовић, „Духовни смисао храма“, у *Традиција и савремено српско црквено традиционалноство*, ур. Борисав Стојков и Зоран Маневић (Београд: Институт за архитектуру и урбанизам Србије, 1995), 25; Бранко Вујовић, *Српске цркве и манастири Београда* (Београд: Музеј СПЦ, 1995), 34, у даљем тексту (Вујовић, *Српске цркве*); Александар Кадиевић, „Рад архитекте Ивана Афанасјевича Рика у Југославији између два светска рата“, *Саопштења РЗЗСК* XXX–XXXI/1998–1999 (2000): 237, у даљем тексту (Кадиевић, „Рад архитекте Ивана Афанасјевича“); Здравко М. Пено, *Манастир Ваведења Пресвете Богородице* (Београд: Манастир Ваведења Пресвете Богородице, 2005), у даљем тексту (Пено, *Манастир Ваведења*); Slobodan – Giša Bogunović, *Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka*. Knjiga 2, *Arhitekti* (Beograd: Beogradska knjiga, 2005), 1047, 1049, у даљем тексту (Bogunović, *Arhitektonska enciklopedija*); Марина Ђурђевић, „Архитект Андреј Васиљевич Папков“, *ГБ* LII (2005): 303, нап. 9; *Црква: календар Српске православне патријаршије* (2006), преглед 26, у даљем тексту (*Црква*); Миодраг Јовановић, *Српско црквено традиционалноство и сликарство новијеј доба* (Београд: Завод за уџбенике, 2007), 211, у даљем тексту (Јовановић, *Српско црквено традиционалноство*); Александар Кадиевић, *Један век шражења националној сцили у српској архитектури (средина XIX – средина XX века)* (Београд: Грађевинска књига, 2007), 305, у даљем тексту (Кадиевић, *Један век шражења*); Јована Лазић, „Манастир Ваведења Пресвете Богородице“, *Православље: новине Српске Патријаршије* 965 (2007): 28–30, у даљем тексту (Лазић, „Манастир Ваведења“); Зоран Маневић, *Лексикон неумара* (Београд: Грађевинска књига, 2008), 330, у даљем тексту (Маневић, *Лексикон неумара*); Гордана Гордић, „Задужбине и задужбинарство у традицији српског народа“, у *Очување традиционалног наслеђа: стварно и мојоће*, ур. Нада Живковић и Светлана Димитријевић-Марковић (Београд: ЗЗЗСКГБ, 2010), 124, у даљем тексту (Гордић, „Задужбине и задужбинарство“); Славко Вејиновић, „Персида Миленковић: велика српска задужбинарка“, у *Даница: српски народни илустровани календар*

спрострањеног у домаћој историографији, црква се некритички приписује Петру Ј. Поповићу (1873–1945), истакнутом српском архитекти из новијег доба, без навођења неопходних атрибутивних референци.⁵ Међутим, новооткривени архивски документи, подаци из дневне штампе, подробнија стилска анализа храма, као и доступни Поповићеви ставови о црквеном градитељству умногоме демантују ту устаљену, али непоткрепљену атрибуцију, указујући на ауторство другог пројектанта.

У сачуваној техничкој документацији која сведочи о пројектовању и грађењу сењачког храма, систематизованој у Историјском архиву Београда, архитекта Поповић се не помиње. Потписници званичних планова цркве су архитекта Милан Секулић (1895–1970) и инжењер Озрен Срдановић, као коаутори-пројектанти, и архитекти Иван А. Рик (1888–1970) и Андреј В. Папков (1890–1972), као помоћни сарадници. Сачувана су два пројектна елабората из 1935. године, први из маја месеца, који су самостално припремили Секулић и Срдановић, и други из септембра, Рика и Папкова, према којем су радови изведени.⁶ Сачувани су и статички прорачуни за цркву и конак, које су сачинили Секулић и Срдановић.⁷

Првим пројектом Секулића и Срдановића било је предвиђено подизање цркве и конака у форми јединствене целине. Преко отвореног трема, са бочним странама црк-

ве повезана су крила полукружног конака. Основа цркве је у облику уписаног крста развијеног типа, са пет купола, једном над средишњим делом наоса и четири у угловима. У унутрашњости храма планирани су простори припрате, наоса и олтара. У горњим зонама примењене су калоте купола, као и полубличасти сводови и дубоке лучне нише. Фасадна платна имају блоковску структуру. На спољним зидовима се истичу рустично обрађени сокл, монументални троделни портал и трифора на западу, затим издужена постоља бочних купола са дугачким прозорским отворима и репрезентативне куполе. Манастирску целину употпуњују конаци, који се у широком полукружном луку пружају источно од цркве, као и велико унутрашње двориште (сл. 1, 2).

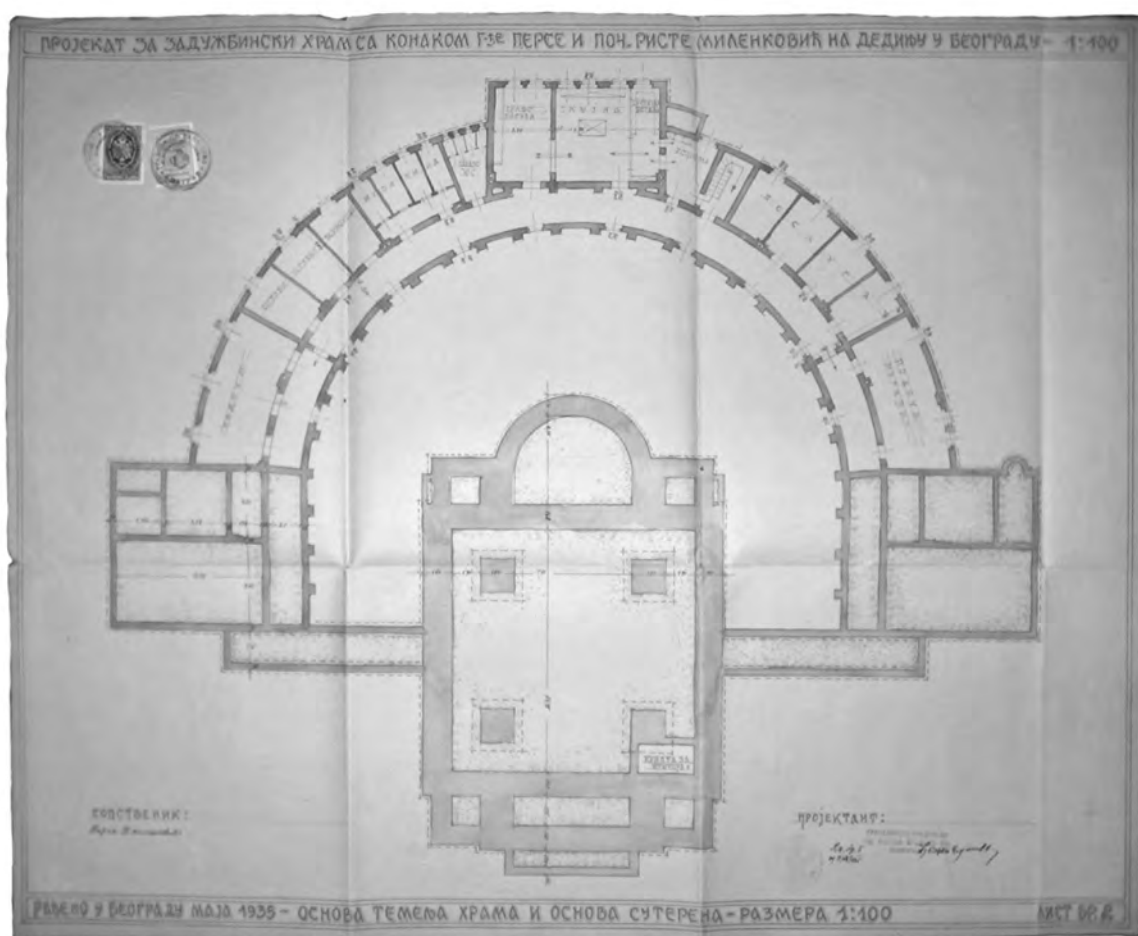
Пошто ово решење није испунило очекивања наручилаца, од њега се одустало. Стога је у септембру исте године припремљен нов пројекат, којим је манастирски комплекс добио сасвим другачији изглед. За разлику од претходног, на њему су црква и конак засебне грађевине. Измене су извршене како у плану цркве тако и у решењу конака. На основу компетенција потписника крајњег извођачког пројекта може се закључити да су Секулић и Срдановић радили на решењу конака, а Рик и Папков на дефинитивном уобличавању манастирског храма. На то наводи и чињеница да се на плановима изведеног конака налазе потписи Секулића и

за Јодину 2011, ур. Миодраг Матицки (Београд: Вукова задужбина, 2010), 458–460, у даљем тексту (Вејиновић, „Персида Миленковић“).

5 Шипка-Ергелашев, „Пера Ј. Поповић“, 167, 197; Вујовић, *Српске цркве*, 34; Кадијевић, „Рад архитекте Ивана Афанасјевича“, 237; Пено, *Манастир Ваведења*, 12; Вођиновић, *Архитектонска енциклопедија*, 1049; Црква, *Иреплед* 26; Кадијевић, *Један век Шражења*, 305; Јовановић, *Српско црквено традицијство*, 211; Лазић, „Манастир Ваведења“, 28; Маневић, *Лексикон неимара*, 330; Гордић, „Задужбине и задужбинарство“, 124; Вејиновић, „Персида Миленковић“, 458.

6 ИАБ, ОГБ, Градски одбор, ТД, 1935, ф 14, 11.

7 ИАБ, ОГБ, Градски одбор, ТД, 1935, ф 14, 11: Милан Секулић, „Статички прорачун за задужбински храм гђе Персе поч. Ристе Миленковића – на Топчидерском брду“, „Статички прорачун за конак задужбинског храма гђе. Персе поч. Ристе Миленковића – на Топчидерском брду, 1. IX 1935“, „Статички прорачун кровне конструкције конака задужбинског храма гђе. Персе Р. Миленковића на Топчидерском брду“; Озрен Срдановић, „Статички прорачун задужбинског храма и конака“ из августа 1935, 1–26; Милан Секулић – Озрен Срдановић, „Статички прорачун за конак задужбинског храма гђе. Персе поч. Ристе Миленковића – на Топчидерском брду“.

Слика 1. Основа комплекса манастира Ваведења, мај 1935. (ИАБ)

Figure 1 Ground plan of the complex of the monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple, May 1935 (HAB)

Срдановића (заједнички и појединачно), док се Риков и Папковљев потпис срећу само на извођачким пројектима манастирске цркве из септембра 1935. године⁸ (сл. 3, 4).

Реализовани храм показује да су његови нови аутори задржали првобитни концепт масивног манастирског корпуса. Но, динамизам истакнутих вертикалних партија са претходног пројекта замењен је сталоженијим фасадним потезима једноставније обраде и мање наметљиве елевације. На месту сокла, богатије је разрађен доњи део фа-

саде, који је од њених виших партија одвојен ниско постављеним подеоним венцем. Уместо троделних са првобитног, на новом пројекту изведени су једноделни портали, а трифоре изнад њих сада су биле знатно мање. Измењене су и бочне фасаде, и то тако што је средишњи део издигнут, бочне куполе су спуштене, прозори смањени и изнад њих су смештене розете.

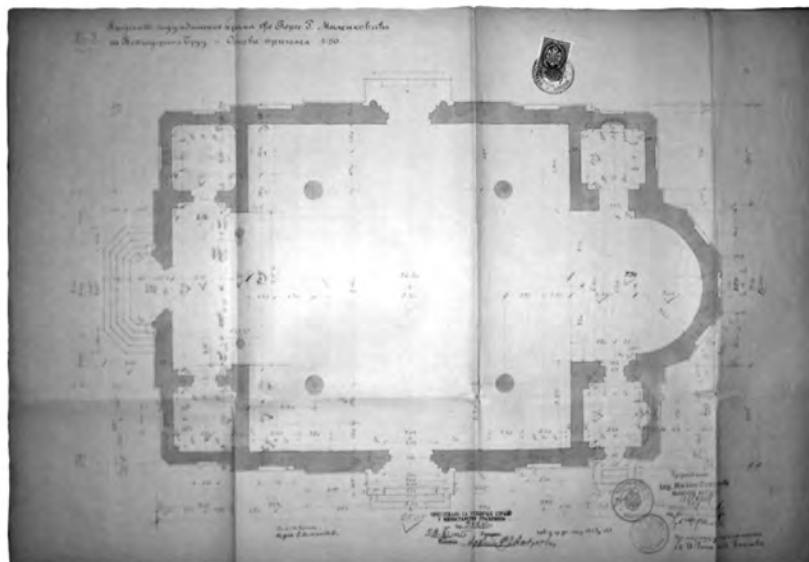
Ангажовањем руских емиграната Рика и Папкова, ново решење цркве је задовољило очекивања наручилаца, па су се Секулић

⁸ ИАБ, ОГБ, Градски одбор, ТД, 1935, ф 14, 11.

Слика 2. Изглед западне фасаде цркве и конака манастира Ваведења, мај 1935. (ИАБ)

Figure 2 West facades of the church and the dormitory of the monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple, May 1935 (HAB)

Слика 3. Основа цркве манастира Ваведења, септембар 1935. (ИАБ)

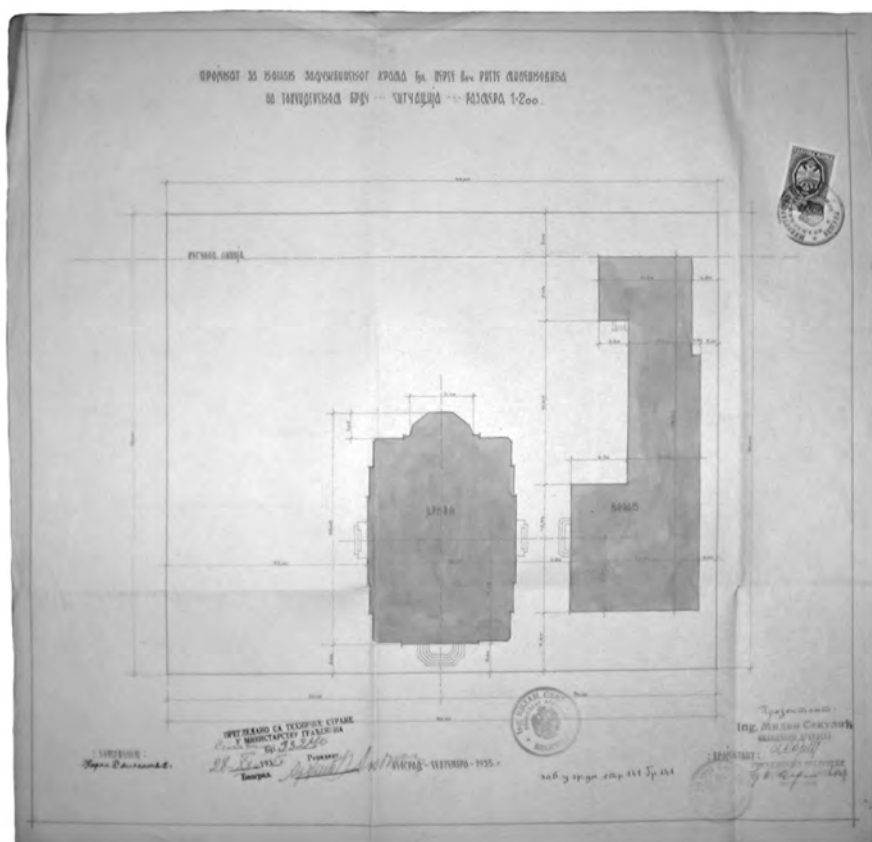
Figure 3 Ground plan of the church of the monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple, September 1935 (HAB)

Слика 4. Изглед јужне фасаде цркве манастира Ваведења, септембар 1935. (ИАБ)
Figure 4 South facade of the church of the monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple,
September 1935 (HAB)

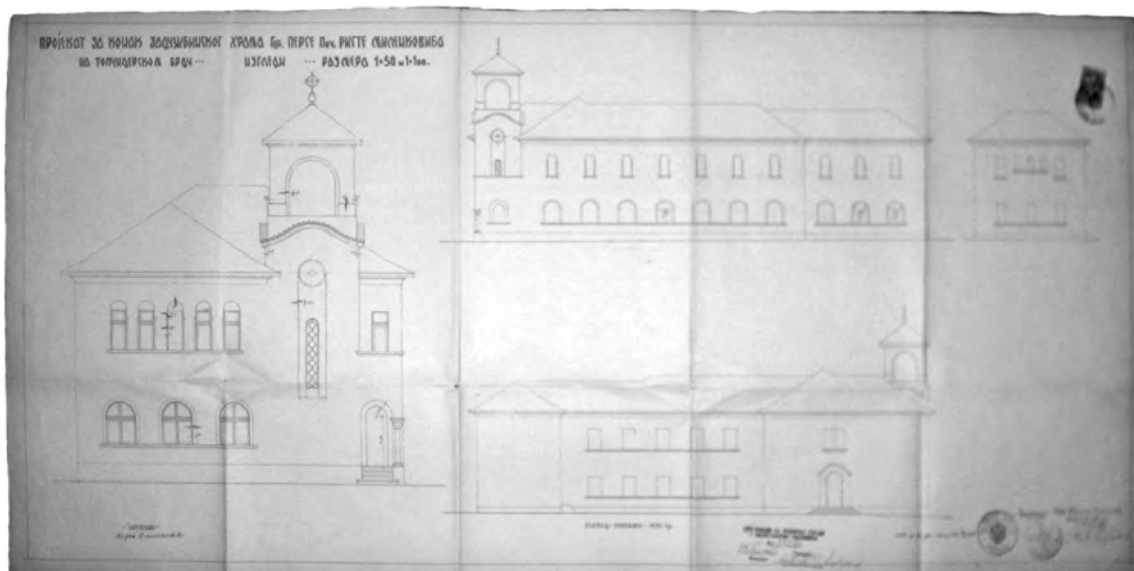
и Срдановић усредсредили на пројекат ко-
нака, при чему је до изражаја дошло њихо-
во искуство у стамбеној архитектури. Ин-
спирацију су нашли у анационалном току
српске романтичарске архитектуре из друге
половине XIX века. Реализовани конак има
неправилну издужену основу, развијену у

правцу запад–исток. Истиче се мирном ком-
позицијом фасада, са подужним низовима
прозора, лучним у приземној и четвртастим
у горњој зони. По узору на конаке из поме-
нутог раздобља, кровна конструкција је об-
ликована четвороводно. Ненаметљиве асо-
цијације на медијевалну српску градитељску

Слика 5. Основа комплекса манастира Ваведeња, септембар 1935. (ИАБ)

Figure 5 Ground plan of the monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple, September 1935 (HAB)

Слика 6. Изглед конака манастира Ваведeња, септембар 1935. (ИАБ)

Figure 6 Elevation of the dormitory of the monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple, September 1935 (HAB)

традицију садржане су у веома редукованој пластици параклиса са звоником Светог Николаја, смештеног на југозападној страни конака (сл. 5, 6).

Уз поменуте пројекте из Историјског архива Београда, и више извора у дневној штампи поткрепљује претпоставку да је највећи ауторски допринос у пројектовању цркве имао архитекта Иван Рик. Непознати новинар *Политике* је децидно то потврдио ставом да је црква манастира Ваведења „грађена... у византијском стилу по пројекту архитекта г. Рика“.⁹ О Риковом ауторству сведочи и II Књига записника Одбора за грађење спомен-цркве са костурницом у Лазаревцу, у којој се, поводом одлуке о изради пројекта за лазаревачку спомен-цркву, наводи да је постигнут споразум са архитектом Иваном Риком, „који је радио план цркве на Топчид. Брду – задуж. Персе Миленковић“.¹⁰ С друге стране, штампа указује и на аутора конака. Поводом скорог завршетка радова на подизању цркве Ваведења, непознати новинар *Политике* обавештава јавност да је „архитекта г. Секулић, ... пројектовао зграде за конак“,¹¹ што не искључује већ извесну, пројектном документацијом потврђену ко-ауторску улогу инж. Срдановића.¹²

Као важан аргумент у прилог тези о Риковом ауторству истиче се и сличност манастирског храма са спомен-црквом Светог Димитрија са костурницом у Лазаревцу, његовим најзначајнијим остварењем у домену сакралне архитектуре. Обе цркве имају основу у облику уписаног крста развијеног типа. Над њиховим изузетно пространим и прегледним наосима уздижу се петокуполне кровне конструкције са доминантним средишњим кубетима. Слична просторна решења, методи компоновања и украшавања спољних зидних маса, облици портала и ре-

дукована камена пластика (подједнако инспирисани рашким, српско-византијским и моравским неимарством) говоре о естетски саобразним истористичким програмима (сл. 7–10).

На основу изнетих аргумената и коментара, са разлогом се намеће питање зашто је ауторство архитекта Рика у досадашњим историографским освртима остало незабележено и нерасветљено. Будући да му материјална ситуација није омогућавала да оснује властито пројектантско биро, Рик није могао деловати као овлашћени архитекта. Стога је морао да сарађује са другим архитектима, у њиховим пројектним бироима, или са реномираним грађевинским предузимачима.

У том смислу, Рикова сарадња на пројектима које је Папков потписивао као аутор отвара бројна питања о њиховом стварном ауторству. До сада је Рикова доминантна улога потврђена на два важна пројекта – цркви манастира Ваведења и спомен-цркви у Лазаревцу. Као главном пројектанту спомен-цркве у Лазаревцу, Рику је сарадња са Папковом била неопходна зарад правног покрића при склапању уговора и одобрењу пројекта, па се основано може закључити да је слична ситуација била и при пројектовању цркве манастира Ваведења. То потврђује и чињеница да је у време израде пројекта цркве манастира Ваведења архитекта Папков био презаузет, ангажован на још петнаест реализација у Београду, као и да се раније није знатније опробао у црквеној архитектури. Стога је главна реч у пројектовању цркве манастира Ваведења сигурно припала архитекти Рику, који је био искуснији у обликовању сакрално-меморијалних објеката, што потврђују споменик Незнаком руском војнику на Авали (1924),¹³ дипломски рад – црква Светог Марка (1929),¹⁴ спомен-ка-

9 „Кроз месец дана“, 11.

10 Српска православна црквена општина у Лазаревцу, ф-сц35, II Књига записника Одбора за грађење Спомен цркве са костурницом у Лазаревцу (август

3, 1932/март 15, 1937), 125.

11 „Кроз месец дана“, 11.

12 ИАБ, ОГБ, Градски одбор, ТД, 1935, ф 14, 11.

13 *Въстникъ* (№5), 27. априља 1924, 14–15.

Слика 7. Северна фасада цркве манастира Ваведења, новембар 2006. (аутор фотографије: Т. Стефановић)
 Figure 7 North façade of the church at the monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple,
 November 2006 (photo by T. Stefanović)

пела и кивот (1930),¹⁵ спомен-капеле у Панчеву (1934)¹⁶ и иконостас смедеревске цркве (1934).¹⁷ Тезу о Риковом ауторству доказује и податак да на пројектима за цркву манастира Ваведења његов потпис стоји испред

свих потписа архитекте Папкова. Уз то, и Риковој супрузи, Људмили Ковалевској Рик била је поверена израда икона *Благовести* и *Тајне вечере* за иконостас ове манастирске цркве.¹⁸

14 Војислав С. Марковић, ур., *Именик дипломираних инжењера и архитеката на Техничком факултету Универзитета у Београду 1919–1938* (Београд: Технички факултет, 1939), 48.

15 „Изложба руске уметничке групе К.Р.У.Г.“, *Полиџика*, 26. април 1930, 8.

16 Несиба Палибрк-Сукић, *Руске избелице у Панчеву 1919–1941* (Панчево: Градска библиотека и Исто-

ријски архив, 2005), 88.

17 Кадијевић, „Рад архитекте Ивана Афанасјевича“, 234–235.

18 Српска православна црквена општина у Лазаревцу, ф–сц28, Понуда Људмиле Ковалевске Рик Друштву за подизање спомен-цркве са костурницом у Лазаревцу за израду икона полијелеја (заведено: децембар 31, 1940).

Слика 8. Северна фасада спомен-цркве Светог Димитрија са костурницом у Лазаревцу, август 2008.

(аутор фотографије: Т. Стефановић)

Figure 8 North façade of the memorial church of St Demetrius with an ossuary in Lazarevac, August 2008

(photo by T. Stefanović)

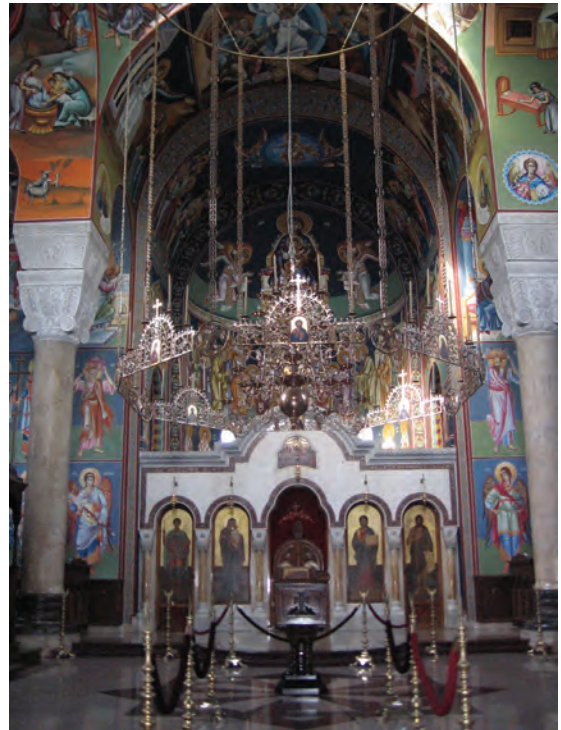
Важно је истаћи да су између архитектонског решења воведеног храма и Поповићевих схватања црквеног неимарства постојале исувише велике разлике. Оне се јасно виде на примеру два најкарактеристичнија типа црквава у међуратној српској архитектури – једнокуполној цркви са основом уписаног крста (какве је, иначе, пројектовао арх. Поповић) и петокуполном храму са основом у облику уписаног крста (коме је, између осталих ауто-

ра, тежио Рик). Поповић је отворено истицао да је пожељно да храмови имају „само једно, главно, централно кубе“ и да се „изоставе ситна кубета, јер су јефтин декоративни ефекат споља, а изнутра узана као димњаци“.¹⁹ Тиме би се допринело монументалности грађевине, која је, по његовом схватању, била једна од најважнијих карактеристика сваке цркве. У том смислу, примена вишекуполног конструктивног система јесте „замена за

19 Пера Ј. Поповић, „Мисли и принципи о грађењу Српских православних цркава“, *Хришћанска мисао* VI/3–4 (1940): 39.

Слика 9. Унутрашњост цркве манастира Ваведења, јул 2008. (аутор фотографије: Т. Стефановић)
 Figure 9 Interior of the church of the monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple, July 2008 (photo by T. Stefanović)

Слика 10. Унутрашњост спомен-цркве Светог Димитрија са костурницом у Лазаревцу, јул 2009. (аутор фотографије: Тадија Стефановић)
 Figure 10 Interior of the memorial church of St Demetrius with an ossuary in Lazarevac, July 2009 (photo by T. Stefanović)

монументалност“, која се из декоративних разлога јавила у византијској (цариградској) архитектури, а не као део српске градитељске традиције.²⁰ Поповић је сматрао да се једнокуполним системом једнако доприноси и ефикаснијем решењу унутрашњег простора цркве. У једнокуполном конструктивном склопу стубови из наоса постају непотребни, те њиховим избацавањем „унутрашњи простор цркве остаје потпуно слободан и прегледан“, чиме се добија на његовој просторности.²¹ У погледу решења фасада и употребе камене декорације, напомињао је да треба

20 Ibid., 38.

21 Ibid., 39.

„избегавати многе испаде, ситне декорације; већ дејствовати масама и њиховим односом са отворима“.²²

Покретање ревизије устаљене ауторске атрибуције цркве и конака манастира Ваведења у Београду подједнако је важно за историографе колико и за конзерваторску службу. Осим што указује на допринос неоправдано заобиђеног аутора, оно додатно афирмише улогу продуктивних руских градитеља у београдској сакралној архитектури, који су очигледно подигли и неке објекте неосновано приписиване другим пројектантима.

22 Ibid.

БИБЛИОГРАФИЈА

Bogunović, Slobodan – Giša

Arhitektonska enciklopedija Beograda XIX i XX veka. Knjiga 2, Arhitekti. Beograd: Beogradska knjiga, 2005.

Вејиновић, Славко

„Персида Миленковић: велика српска задужбинарка“. У *Даница: српски народни илустрирани календар за јодину 2011*, ур. Матицки, Миодраг. Београд: Вукова задужбина, 2010, 458–460.

Вџџникъ (№5). 27. априља 1924, 14–15.

Вујовић, Бранко

Српске цркве и манастири Београда. Београд: Музеј СПЦ, 1995.

Гордић, Гордана

„Задужбине и задужбинарство у традицији српског народа“. У *Очување традицијског наслеђа: стварно и мојуће*, ур. Живковић, Нада и Светлана Димитријевић-Марковић. Београд: ЗЗЗСКГБ, 2010, 124.

Ђурђевић, Марина

„Архитект Андреј Васиљевић Папков“. *ГГБ* LII (2005): 297–312.

„Задужбина г-ђе П. Р. Миленковић: освећење цркве на Топчидерском брду“. *ГСПП* XVII/28–29 (1936): 637–640.

„Изложба руске уметничке групе К.Р.У.Г.“. *Полиџика*, 26. април 1930, 8.

Јовановић, Миодраг

Српско црквено традицијско и сликарско новине доба. Београд: Завод за уџбенике, 2007.

Кадиевић, Александар

„Рад архитекте Ивана Афанасјевића Рика у Југославији између два светска рата“. *Саопштења РЗЗЗСК* XXX–XXXI (2000): 233–238.

Кадиевић, Александар

Један век изражења националног стила у српској архитектури (средина XIX – средина XX века). Београд: Грађевинска књига, 2007.

„Кроз месец дана ће Београд добити још једну цркву“. *Полиџика*, 29. април 1936, 11.

Лазић, Јована

„Манастир Ваведења Пресвете Богородице“. *Православље: новине Српске патријаршије* 965 (2007): 28–30.

Лечић, Момир

„Изградња и обнова црква и манастира од 1920. до 1941. године“. У *Српска православна црква 1920–1970: споменица о 50-годишњици васпостављања српске патријаршије*. Београд: Свети архијерејски синод СПЦ, 1971, 125.

Маневић, Зоран

Лексикон неимара. Београд: Грађевинска књига, 2008.

Марковић, Војислав С., ур.

Именик дигломираних инжењера и архитекта на Техничком факултету Универзитета у Београду 1919–1938. Београд: Технички факултет, 1939.

„Њ. Св. Патријарх Варнава осветио је нову цркву на Топчидерском брду“. *Време*, 26. октобар 1936, 8.

„Њ. Св. Патријарх г. Варнава осветио је темеље нове цркве на Топчидерском брду“. *Правда*, 12 август 1935, 6.

„Њ. Св. Патријарх осветио је нову цркву на Топчидерском брду, задужбину г-ђе Персе Миленковић“. *Полиџика*, 26. октобар 1936, 9.

„Одликовање гђе Персе Миленковић“. *Полиџика*, 7. новембар 1936, 6.

„Освећење темеља нове цркве на Топчидерском брду“. *Полиџика*, 12. август 1935, 5.

„Освећење темеља нове цркве на Топчидерском брду извршиће сутра Њ. Св. Патријарх“. *Правда*, 11. август 1935, 3.

„Освећење цркве на Топчидерском брду“. *Правда*, 23. октобар 1936, 4.

Палибрк-Сукић, Несиба

Руске избељице у Панчеву 1919–1941. Панчево: Градска библиотека и Историјски архив, 2005.

Пено, Здравко М.

Манастир Ваведења Пресвете Богородице. Београд: Манастир Ваведења Пресвете Богородице, 2005.

Поповић, Пера Ј.

„Мисли и принципи о грађењу Српских православних цркава“. *Хришћанска мисао* VI/3–4 (1940): 39.

„Прва слава цркве на Топчидерском брду“. *Полиџика*, 5. децембар 1937, 8.

Радовић, Амфилохије

„Духовни смисао храма“. У *Традиција и савремено српско црквено традиционалство*, ур. Стојков, Борислав и Зоран Маневић. Београд: Институт за архитектуру и урбанизам Србије, 1995, 25.

ТАДИЈА Б. СТЕФАНОВИЋ

„Слава женског манастира на Топчидерском брду“. *Полиџика*, 5. децембар 1939, 10.

„Слава манастира Св. Ваведење“. *Полиџика*, 5. децембар 1940, 10.

„Слава цркве на Топчидерском брду“. *Полиџика*, 5. децембар 1936, 18.

„Слава цркве Св. Ваведења на Сењаку“. *Полиџика*, 5. децембар 1938, 7.

„Хроника“. *ГСЛСПЦ* XXI/23 и 24 (1940): 862.

„Хроника: доказ како се одужује Православљу“. *ГСПП* XVI/18–19 (1936): 397–398.

Црква: календар Српске православне њаџријарије (2006).

„Црква на Топчидерском брду довршава се“. *Време*, 6. јун 1936, 11.

„Четврта задужбина београдске добротворке. Освећена је нова задужбина г-ђе Персе Миленковић“. *Полиџика*, 3. јун 1940, 16.

Шипка-Ергелашев, Зорица

„Пера Ј. Поповић: живот и делатност“. *ЗЛУ* 16 (1980): 159–202.

Оригиналан научни рад

Предато: 16. 11. 2011.

Прихваћено: 27. 12. 2011.

A CONTRIBUTION TO THE STUDY OF THE MONASTERY OF THE PRESENTATION OF THE HOLY VIRGIN IN THE TEMPLE IN BELGRADE

SUMMARY

The monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple was built in 1935–1936 at Senjak, a peripheral neighbourhood of Belgrade in the period between the two world wars, as an endowment of the renowned benefactor Persida P. Milenković. Although it belongs to relatively recent works of religious architecture, the identity of its author has not been precisely established. Due to an intolerable conformism, widespread in Serbian historiography, the project for the church has been unfoundedly attributed to the prominent Serbian architect of the modern age, Petar J. Popović (1973–1945), without substantial evidence supporting such an attribution. However, the newly discovered archival documents, information from daily newspapers, a detailed stylistic analysis of the church's architecture, as well as Petar J. Popović's views on church architecture, largely refute the commonly accepted groundless attribution, showing that another architect was the author of the project. The official plans of the church were signed by the architect Milan Sekulić (1895–1970) and engineer Ozren Srdanović – as the co-authors – project engineers, and architects Ivan A Rik (1888–1970) and Andrei V. Papkov (1890–1972) – as assistants.

The revision of the commonly accepted attribution of the project for the church and the dormitory of the monastery of the Presentation of the Holy Virgin in the Temple in Belgrade is equally important for cultural historiographers and the official conservation service. Along with highlighting the contribution of the unjustly ignored and neglected author, Ivan A. Rik, such a revision additionally affirms the role of prolific Russian architects in the religious architecture in Belgrade; they apparently designed some of the objects which have unfoundedly been attributed to other architects.